

Document	Archeologische Quickscan
Plangebied	Zilverstraat-Hoogstraat, Enkhuizen, gemeente Enkhuizen
Adviesnummer	21139
Opsteller(s)	D.M. Duijn (archeoloog) & M.H. Bartels (senior-archeoloog)
Datum	17-05-2021

Advies	Opstellen van een archeologisch bureauonderzoek om de hoge archeologische verwachting nader te specificeren en de bestaande verstoringen door bodemsanering en de bouw van de gasfabriek en het stadskantoor in kaart te brengen.
Vervoltraject	Archeologie West-Friesland verzoekt de initiatiefnemer een Archeologisch Bureauonderzoek te laten opstellen door een gecertificeerde archeologische instelling of bedrijf.

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Enkhuizen (contactpersoon: Ronald van de Worp) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot geplande nieuwbouw aan de Zilverstraat-Hoogstraat in Enkhuizen, gemeente Enkhuizen.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 7000 m² en bestaat uit twee delen: het noordelijk deel ligt al jarenlang braak, op het zuidelijk deel staat het stadskantoor van de gemeente. Ook de straat Zilverstraat, Hoogstraat, Bierkade en delen van de Barnesteeg en Het Glop behoren tot het plangebied. Voor het gebied bestaan nog geen concrete plannen, de ontwikkeling bevindt zich nog in de voorbereidingsfase. De ambitie is om op het terrein woningbouw te creëren. Ook de inrichting van de openbare ruimte, met parkeerplaatsen en groen, behoren tot het plan. De straten die onderdeel zijn van het plangebied worden mogelijk opnieuw ingericht.

Abbeelding 1. De ligging van het plangebied (witte stippellijn) op een luchtfoto (bron: PDOK).

2. Bestemmingsplan en Beleidskaart archeologie

De gemeenteraad van Enkhuizen heeft op 2 april 2013 de 'Archeologische Beleidsnota gemeente Enkhuizen 2013' vastgesteld¹ en tegelijkertijd de Erfgoedverordening Enkhuizen 2010 daarop aangepast. Een belangrijk onderdeel van deze nota is de Beleidskaart Archeologie. Op deze kaart is aangegeven waar de bekende archeologische vindplaatsen zich bevinden en welke archeologische verwachtingszones er zijn in de categorieën (zeer) hoog, middel en lage verwachting. De verwachting is gecombineerd met een beleidsadvies per archeologische verwachtingszone. Het plangebied ligt binnen de historische kern van Enkhuizen, een terrein van hoge archeologische waarde. Voor het hele centrum geldt dat archeologisch onderzoek verplicht is bij plangebieden groter dan 30 m² en dieper dan 35 cm.

3. Cultuurhistorische achtergrond

De Hoogstraat en Zilverstraat vormen samen met de Oosterhavenstraat een as die ongeveer parallel loopt aan de Breedstraat. Het straatniveau van de Oosterhavenstraat, Hoogstraat en Zilverstraat ligt aanzienlijk lager dan dat van de Breedstraat, omdat de laatstgenoemde straat op de Westfriese Omringdijk ligt.

De as Zilverstraat-Hoogstraat-Oosterhavenstraat is waarschijnlijk in de 14de eeuw ontstaan door de aanleg van een lage dijk op deze locatie. De dijk functioneerde als waterkering, maar waarschijnlijk eveneens als verdedigingswal: op de wal stond vermoedelijk een houten palissade.²

Tot in de 16de eeuw vormde de as de oostelijke grens van Enkhuizen en stond het water van de Zuiderzee tot aan de voet van de dijk/wal. Deze situatie is te zien op de kaart van Jacob van

¹ Molenaar & Van Berkel 2013.

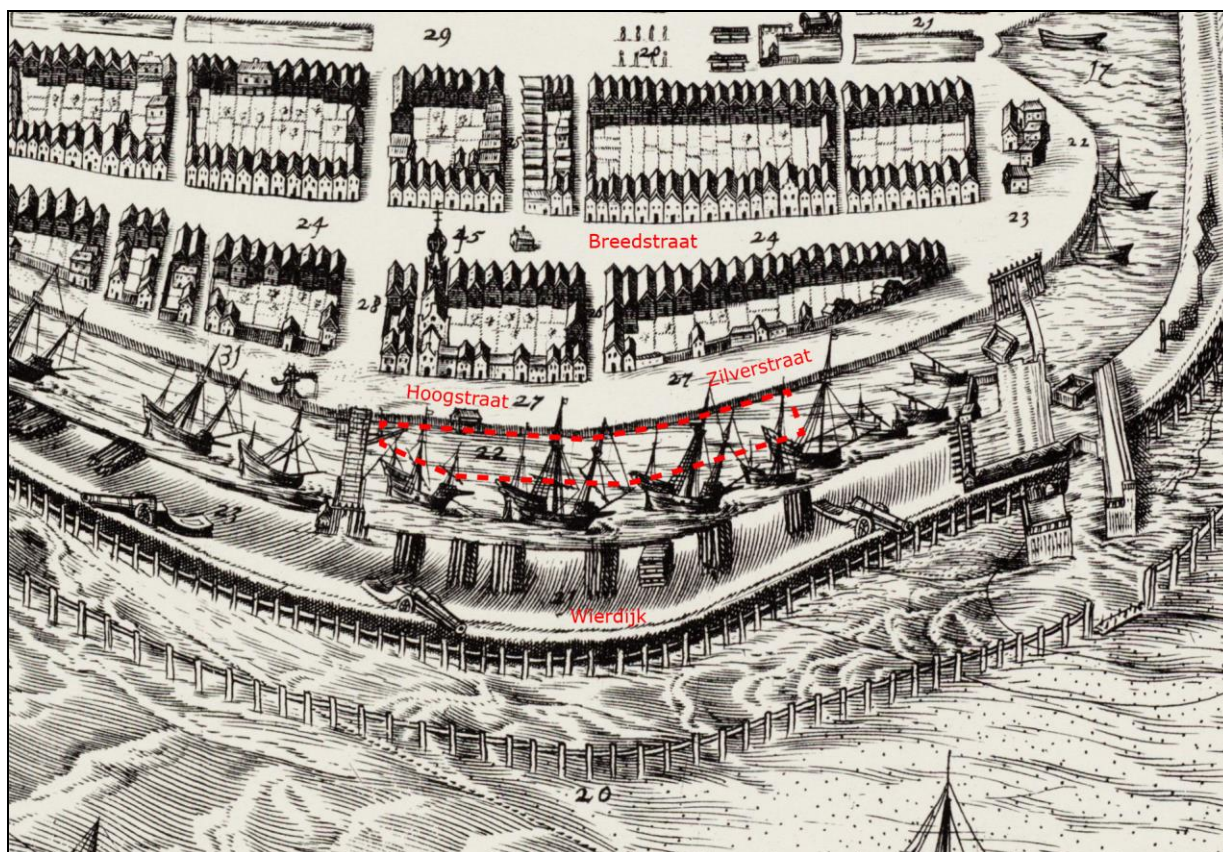
² Duijn 2011, 116.

Deventer uit omstreeks 1560 (afb. 2). Op basis van deze kaart kan worden gezegd dat binnen het plangebied een houten steiger lag in de Zuiderzee, in het verlengde van de Barnesteeg. Meer naar het oosten stond ter verdediging van de stad een rij palen in zee. Volgens historische bronnen was hier al aan het einde van de 15de eeuw een palenrij aanwezig.

Afbeelding 2. Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. De rode stippellijn geeft globaal de ligging van het plangebied weer.

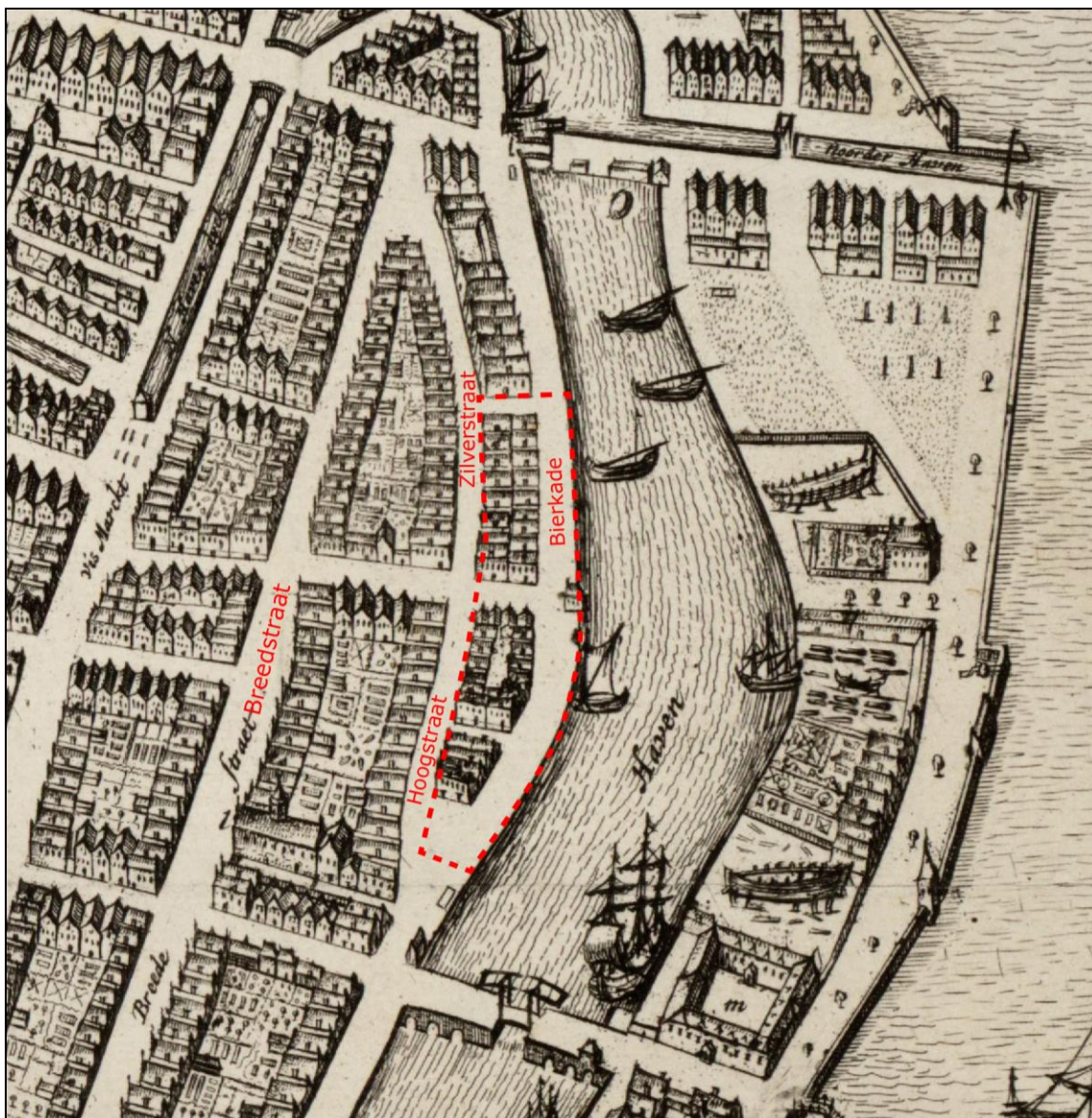
Rond 1567 is de Wierdijk in zee opgeworpen ten oosten van de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat. Hierbij ontstond de nog bestaande Oosterhaven. De as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat was hierna niet langer de oostelijke grens van de stad, maar functioneerde als de westelijke kade van de Oosterhaven. De situatie in 1577 is zichtbaar op de kaart van Wagenaar (afb. 3). De Zilverstraat-Hoogstraat was volgens de kaart een brede kade en droeg de naam 'Nieuwe bierkaey'. De kade zal zijn gebruikt voor het lossen van goederen vanuit de schepen die aanmeerden in de Oosterhaven.

Afbeelding 3. Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577, het noorden is links. De rode stippellijn geeft globaal de ligging van het plangebied weer.

Rond 1585 is een deel van de Oosterhaven gedempt, namelijk de strook grond tussen de Zilverstraat-Hoogstraat en de Bierkade.³ Het gebied is vervolgens bebouwd. Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666, de meest nauwkeurige kaart voor 17de-eeuws Enkhuizen, is de nieuwe stadswijk zichtbaar (afb. 4). De Bierkade liep in deze tijd door richting het zuiden, tot aan de Compagniesbrug. Tussen de Zilverstraat-Hoogstraat en Bierkade is aaneengesloten bebouwing getekend. Gezien de ligging naast de haven zal een deel van de panden (gedeeltelijk) hebben gefunctioneerd als pakhuis. Ook zullen hier verschillende bedrijven en ambachten gevestigd zijn geweest. Van deze bebouwing is tegenwoordig niets meer aanwezig.

³ WFA, OAE, toegangsnr 0120, inventarisnr 249, 14-1-1586 en 22-3-1586.

Afbeelding 4. Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666. De rode stippellijn geeft globaal de ligging van het plangebied weer.

In 1823 was, blijkens de oudste kadasterkaart, nog slechts een deel van de bebouwing aanwezig (afb. 5). Binnen het noordelijk deel van het plangebied lag een groot perceel met daarop één gebouw: een schuur. Het perceel was eigendom van de stad Enkhuizen en in gebruik als weiland. Aan de zuidzijde van het plangebied bevonden zich in 1823 meerdere woonhuizen. Ten zuiden hiervan lag weer een groot perceel dat in gebruik was als weiland en eigendom van de stad.

Afbeelding 5. Uitsnede uit de oudste kadastrale kaart uit 1823. De zwarte stippellijn geeft de ligging van het plangebied weer.

De oude bebouwing binnen het plangebied is in de 19de eeuw volledig verdwenen. In 1886 werd ten noorden van het plangebied het Rijks Betonningsmagazijn gebouwd. Deze gebouwen bestaan nog steeds en hebben de status van rijksmonument. In 1899/1900 verrees ten zuiden van het Betonningsmagazijn, binnen het plangebied, een gasfabriek (afb. 6). Het gas dat hier werd geproduceerd, was bedoeld voor de lichtboeien op de Zuiderzee. Ten zuiden van de gasfabriek lag een parkje.

In 1908 sloot de Betonningsfabriek en in 1928 volgde de gasfabriek. De fabriek is hierna voor diverse doeleinden gebruikt, tot het in 2002 werd gesloopt. In de jaren hierna is het terrein van de gasfabriek gesaneerd.

Afbeelding 6. Uitsnede uit de kaart van Egmond-Meijer uit 1902. Het complex met nr 10 is de gasfabriek. De rode stippellijn geeft globaal de ligging van het plangebied weer.

4. Conclusie

Voor het plangebied Zilverstraat-Hoogstraat is herontwikkeling van het gebied in voorbereiding. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 7000 m². Volgens de beleidskaart archeologie van de gemeente Enkhuizen is archeologisch onderzoek verplicht bij plannen groter dan 30 m² en dieper dan 35 cm. Deze grens zal worden overschreden.

De Zilverstraat en Hoogstraat zijn waarschijnlijk in de 14de eeuw ontstaan als dijk/verdedigingswal. De zone tussen deze straten en de Bierkade is aan het einde van de 16de eeuw gevormd door demping van een deel van de Oosterhaven. Vanaf eind 16de eeuw tot in de 19de eeuw stonden veel huizen en pakhuizen binnen het gebied. Zij zijn allemaal afgebroken, waarna op het noordelijk deel van het terrein een gasfabriek is gebouwd.

Op basis van deze gegevens geldt voor het plangebied een hoge archeologische waarde.

5. Advies

Van groot belang voor het bepalen van het archeologisch vervolgtraject is de mate waarin de bodem binnen het plangebied reeds is verstoord door de bodemsanering van de gasfabriek en de bouw van de gasfabriek en het stadskantoor. Om dit inzichtelijk te krijgen en om de archeologische

verwachting voor het plangebied nader te specificeren, dient een **archeologisch bureauonderzoek te worden vervaardigd**.

Archeologie West-Friesland kan een dergelijk onderzoek uitvoeren, maar het kan ook door een gecertificeerd archeologisch bedrijf worden uitgevoerd. De kosten van een dergelijk onderzoek zijn, conform de Erfgoedwet (hoofdstuk 9 § 1), voor rekening van de initiatiefnemer.

6. Bronnen

Molenaar, S. & R. van Berkel, 2013. Archeologische Beleidsnota Gemeente Enkhuizen. RAAP-rapport 1591. Archeologisch Adviesbureau RAAP, Weesp.

Westfries Archief

7. Geldigheid

Indien de (bodemroerende) plannen voor dit project worden gewijzigd na advisering, dan dienen de nieuwe plannen te worden voorgelegd aan Archeologie West-Friesland, zodat deze opnieuw kunnen worden beoordeeld. Het voorgaande advies vervalt daarmee.

Deze archeologische quickscan heeft een geldigheid van **2 jaar**. Na verloop van deze periode vervalt het advies en dient bij ontwikkelingen een nieuw archeologisch advies te worden aangevraagd. Dit geldt ook voor ongewijzigde bouwplannen.

Bovenstaand archeologisch advies is daarmee geldig tot:

17-05-2023